

انتشارات معمارخانه باغ شهر
memarkhane.com

سرشناسه	: شرکت گروه سرمایه‌گذاری میراث فرهنگی و گردشگری ایران_سمگا
عنوان و نام پدیدآور	: کاروانسرای وکیل الملک کرمان = Vakil Almolok carvanserai (Kerman) / پدیدآور شرکت گروه سرمایه‌گذاری میراث فرهنگی و گردشگری ایران - سمگا؛ ویراستاری معمارخانه باغ نظر.
مشخصات نشر	: اصفهان: معمارخانه باغ نظر، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	: ۹۳، [۸] ص.: مصور(رنگی)، جدول؛ ۲۱ × ۲۱ س.م.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۷۸۸۳-۴۸-۸
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص. [۹۰] - ۹۳.
موضوع	: کاروانسرای وکیل (کرمان)
موضوع	: کاروانسراها -- ایران -- کرمان Caravansaries -- Iran -- Kerman
موضوع	: کرمان -- آثار تاریخی Kerman (Iran) -- Antiquities
شناسه افزوده	: شرکت گروه سرمایه‌گذاری میراث فرهنگی و گردشگری ایران (سمگا)
رده بندی کنگره	: NA۷۸۵۰
رده بندی دیویی	: ۵۰۹۵۵/۷۲۸
شماره کتابشناسی ملی	: ۸۷۳۹۰۱۷
اطلاعات ر کورد کتابشناسی: فیبا	

کاروانسرای وکیل الملک کرمان

پدیدآور: شرکت گروه سرمایه‌گذاری میراث فرهنگی و گردشگری ایران - سمگا
 عنوان کتاب: کاروانسرای وکیل الملک کرمان
 ناشر: انتشارات معمارخانه باغ نظر، مرکز پژوهشی معماری، شهرسازی و مرمت معمارخانه باغ شهر
 نوبت چاپ: چاپ اول
 تاریخ نشر: ۱۴۰۰

مشخصات ظاهری: یک جلد، مصور؛ قطع خشتی، ۱۱۲ صفحه

شمارگان (تیراژ): ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۸۸۳-۴۸-۸

صفحه آرای: معمارخانه باغ نظر: محدثه متین نسب

ویراستاری: معمارخانه باغ نظر

چاپخانه: دانشگاه خوارزمی

صحافی: دانشگاه خوارزمی

این اثر مشمول قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ است، هر نوع تکثیر، انتشار یا استفاده از تمامی یا بخشی از اثر به شکل فتوکپی، الکترونیکی، ضبط و ذخیره در سیستم‌های بازیابی و پخش، ممنوع است و پیگرد قانونی دارد.

ناشر: معمارخانه باغ نظر: اصفهان، خیابان فردوسی، انتهای خیابان شهید موحیدیان (ثریا)، پلاک ۳۱۸، طبقه همکف، کدپستی: ۸۱۴۳۹۵۳۸۱۱

تلفکس: ۰۹۱۳۹۳۴۲۵۵۱-۳۲۲۳۶۰۰۱ (۰۳۱) همراه: ۰۹۱۳۹۳۴۲۵۵۱

آدرس ایمیل: memarkhaneh.baghenazar@gmail.com baghshahr.rc.isf@gmail.com

آدرس سایت: www.memarkhaneh.com

معمارخانه باغ نظر

Iran Cultural Heritage and Tourism Investment Group Co. SEMEGA

شرکت گروه سرمایه‌گذاری میراث فرهنگی و گردشگری ایران - سمگا

کاروانسرای وکیل الملک کرج

VakilAlmolk
Caravanserai
(kerman)

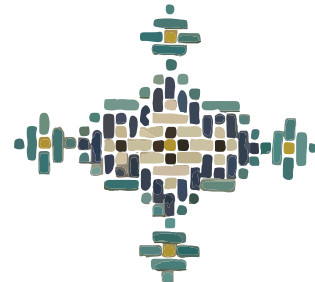
انتشارات معمارخانه باغ شهر
memarkhane.com

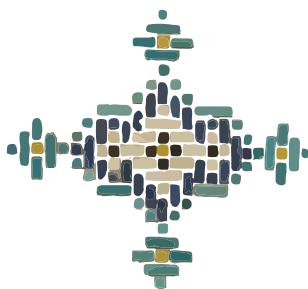
فهرست

- مقدمهٔ رئیس گروه مالی گردشگری ۶
مقدمهٔ مدیرعامل گروه سرمایه‌گذاری میراث فرهنگی و گردشگری ایران_سمگا ۷
مقدمهٔ گروه سمگا ۸

پیشینه و آثار تاریخی کرمان

- موقعیت استقرار ۲۳
پیشینه و آثار تاریخی کرمان ۲۳
تاریخچه و عوامل مؤثر در پیدایش و رشد شهر کرمان ۲۴
اهمیت تاریخ کرمان ۲۴
وجه تسمیهٔ کرمان ۲۴
تاریخ و ساخت شهر کرمان قبل از اسلام ۲۶
تاریخ کرمان پس از اسلام ۲۸
ساخت شهر کرمان پس از اسلام ۲۸
عناصر تاریخی بافت قدیم کرمان ۲۹
• ارگ حکومتی یا باغ‌نظر ۲۹
• محلات مسکونی شهر ۲۹
• مساجد ۲۹
• مدارس ۲۹
• حمام‌ها ۲۹
• بازار کرمان ۳۰
مجموعه و بازار وکیل ۳۰
• حمام وکیل ۳۰
• کاروانسرای وکیل ۳۰
• آب انبار وکیل ۳۰
• مسجد وکیل ۳۰

وکیل‌الملک اول و خاندانش

زندگی محمداسماعیل خان نوری اسماعیلی..... ۳۱

کاروانسرای وکیل‌الملک

موقعیت مکانی بنا..... ۳۴
وجه تسمیه بنا..... ۳۴
تاریخچه و بانی بنا..... ۳۴
بازار وکیل..... ۳۴
حمام وکیل..... ۳۵
مسجد وکیل..... ۳۶
مدرسه حیاتی..... ۳۶
کاروانسرای وکیل..... ۳۶
خانه مسجد وکیل..... ۳۷
مجموعه وکیل..... ۳۷
مشخصات کالبدی بنا..... ۳۷
ایوان و نمای شمالی..... ۴۵
ایوان و نمای جنوبی..... ۴۷
شبه‌ایوان و نمای شرقی و غربی..... ۴۷
معرفی سایر فضاهای کاروانسرا..... ۵۳
● حیاط بیرونی ضلع شمال شرقی..... ۵۳
● حیاط بیرونی ضلع غربی..... ۵۴
● حیاط اندرونی شمال شرقی..... ۵۴
● عمارت بادگیر و برج ساعت..... ۵۵
● بادگیر..... ۵۵
● برج ساعت یا برج ناقوس..... ۵۶

● نمای جنوبی..... ۵۶
● نمای شرقی..... ۵۶
● نمای غربی..... ۵۶
● نمای شمالی..... ۵۷
تزیینات کاروانسرا..... ۵۷
تزیینات ورودی کاروانسرا..... ۵۸
● ورودی شمالی..... ۵۸
● ورودی جنوبی..... ۵۹
تزیینات بنا..... ۵۹
نماهای داخلی..... ۵۹
● نمای جنوبی..... ۵۹
● نمای شمالی..... ۶۰
● نمای شرقی..... ۶۰
● نمای غربی..... ۶۱
تزیینات بادگیر..... ۶۱
تزیینات برج ساعت یا ناقوس..... ۶۱
متن کتیبه‌های درگاه کاروانسرا از سمت راسته بازار وکیل..... ۶۲
موقوفات بنا..... ۶۲
وضعیت فعلی بنا..... ۶۲
معرفی و اولویت بندی عمده ارزش‌ها..... ۶۲
منابع فارسی..... ۹۱
منابع انگلیسی..... ۹۳
سایت‌های اینترنتی..... ۹۳
آرشیو تصاویر..... ۹۳

رئیس گروه مالی گردشگری

کشور به‌عنوان رقیب داخلی مطرح و معروف می‌شود و طبیعی است که این روش، امکان ورود مجدد گردشگران به خطه مذکور را فراهم می‌آورد. ایران ما نیز امروز در کنار جذب سرمایه در بخش گردشگری، نیازمند مدیریت مبتنی بر توسعه متوازن در این بخش است؛ لذا در کنار جا انداختن گردشگری مدرن، به‌روز رسانی میراث فرهنگی کشور و مرمت ابنیه‌ای نظیر کاروانسراها با استقبال فعالان این حوزه همراه بوده است.

گروه مالی گردشگری که از بدو تأسیس خود، حمایت جدی از بخش گردشگری و تجاری‌سازی آن را مورد تأکید قرار داده، مرمت و قابل سکونت شدن «کاروانسرای وکیل» را به‌عنوان یک پروژه مهم، دنبال کرده و اکنون به سرانجام رسانده تا مواهب حاصل از آن هم به چرخیدن چرخ اقتصاد گردشگری در دیار کریمان، کرمان زیبا بینجامد و هم گردشگران داخلی و خارجی بیش از گذشته به‌عنوان مقصد توریستی به این خطه نظر کنند و مذاقه داشته باشند.

مهدی جهانگیری

سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها و تسهیل امکان توسعه امکانات و مزیت‌ها، بی‌شک از ضروریات کشورهایی است که قصد دارند برای تأمین بخشی از درآمد ناخالص ملی خود روی صنعت و تجارت گردشگری حساب کنند.

کشور چهار فصل و باستانی عزیزمان که به برکت الطاف و موهبت‌های الهی از جاذبه‌های خدادادی طبیعی بهره‌مند است و به پشتوانه قدمت و تمدن به‌جای مانده از نیاکان خردمندان، ابنیه باستانی و مهندسی بسیار شگفت‌انگیزی - که بسیار فراتر از زمانه خود بوده را در طول سالیان حفظ کرده است، طبیعتاً باید به تقویت این جنبه‌ها پردازد تا بتواند همواره خود را به‌عنوان یک مقصد مهم و جدی در جذب گردشگران داخلی و خارجی مطرح کند.

در میان استان‌های جذاب برای سفرهای توریستی کشور، طبیعتاً سرمایه‌گذاران به مناطقی توجه بیشتری دارند که بیش از سایرین با استقبال مسافران همراه است؛ حال آنکه در توسعه متوازن و تقویت هوشمندانه اقتصاد گردشگری به مثابه یک رکن مهم در توسعه ملی، لازم است با مطالعه منطقی و مدیریت صحیح، در جای جای کشور به کشف و ساخت مقاصد جدید و تقویت آنها تا مرحله یک برند ملی پرداخته شود. در میان کشورهای توریستی، تمرکز روی این رویه را بسیار می‌بینیم که شهری در یک مقطع مقصد گردشگری جذابی است و کمتر از یک دهه بعد، شهر دیگری از همان

مقبره

مدیرعامل گروه سرمایه‌گذاری میراث فرهنگی و گردشگری ایران_سمگا

کرمان، پس از مدتی تأخیر، باز نظاره‌گر رفت‌وآمد و زندگی مردمی است که برای زمانی حدود دو قرن با آنها زیسته بود و در جریان زندگی روزمره آنها حضور داشت. مردم نیز بار دیگر این بخت را یافته‌اند که خود را در برابر سازه‌ای زنده ببینند. چشم در نقش‌های مقرنس و آجرکاری و کاشی‌کاری‌هایش بدوزند و مسحور زیبایی‌هایی بشوند که از زیر پنجه و قلم ده‌ها استادکار و هنرمند بیرون آمده است. حالا همه می‌توانند در حیاط کاروانسرا بنشینند و حیات دوباره‌اش را جشن بگیرند. بی‌گمان احیای دوباره این بنای مهم تاریخی، محصول تلاش و دلسوزی استادان و بزرگان حوزه مرمت، صنعت گردشگری و اعضای خانواده گروه مالی گردشگری، سمگا و بانک گردشگری است. من نیز به سهم خود این موفقیت بزرگ را در قدم اول به همه ایران‌دوستان و در وهله دوم به خانواده سمگا تبریک می‌گویم. در پایان به این نکته اشاره می‌کنم که این مسیر، به امید خدا آغاز راه است و امیدواریم در آینده شاهد کارهایی بزرگ‌تر و قدم‌هایی بلندتر از سوی این خانواده بزرگ باشیم.

گمان مبر که به پایان رسید کار مغان
هزار باده ناخورده در رگ تاک است...

اسفندیار حیدری‌پور

ایران سرزمینی وسیع است. بی‌گمان آنچه ما ساکنان این خاک زرخیز را از جان و دل یکی و خویشاوند می‌کند، داشته‌های مشترک‌مان است. دارایی‌هایی که گاه ممکن است در چشم و حساب نیاید اما به قول شاعر اگر با شمار خرد به آنها نگاه کنیم، هریک از هزاران بیش است.

بناهای تاریخی یکی از مهم‌ترین پیوند دهندگان فرهنگ و هنر و عاطفه و احساس جمعی یک ملت است. سازه‌هایی که از دل بوران‌ها و طوفان‌ها تن به سلامت عبور داده‌اند و حالا در برابر نگاه ما، آئینه امیدها و ترس‌ها و غم‌ها و شادی‌های نیاکان ما هستند.

اما امروز این بناهای شکوهمند از ما شکوه‌مندند، چرا که گاهی آن‌طور که شایسته و بایسته است به آنها توجه نداشته‌ایم و این انعکاس‌های تاریخ را زیر غباری از فراموشی و بی‌توجهی رها کرده‌ایم. خشت‌به‌خشت و رج‌به‌رج سازه‌های تاریخی، امروز در فریادی خاموش، نگاه و نظر ما را می‌خوانند. البته این «ما» تنها گروهی خاص و ویژه از طبقه‌ای مخصوص نیستند بلکه توجه به این تبلورهای هنر و فرهنگ و تاریخ، وام و دینی است که بر گردن تک‌تک ما مردم فلات ایران زمین است.

امروز مفتخریم که با همت و تلاش گروهی از ایران‌دوستان و فرهنگ‌ستایان، یکی از ابنیه مهم تاریخی کشور از خطر اضمحلال و نابودی تدریجی نجات یافته است و حال نفس تازه‌ای در جان این کالبد زیبا جریان یافته است. مثنوی کاروانسرای وکیل

کاروانسرای وکیل سرزمینی به نام ایران

از منظر سیاست و جغرافیا، سرزمین‌ها همیشه در قلمرو مرزهایی مشخص، محدود شده‌اند. با این نگاه، می‌توان مرزها را مشخص و آشکار درک کرد. اینجا حدود سرزمینی ایران است و یک متر آن طرف‌تر، خاک کشوری دیگر. اما در گستره فرهنگی، مرزها از گونه‌ای دیگرند. وقتی از منظر فرهنگ به نقشه جغرافیایی سرزمین‌ها می‌نگریم، می‌بینیم که چه بسیار سرزمین‌های جدا، ناگهان در هم تنیده شده و چه فراوان کشورهای متحد که از هم جدا می‌شوند.

ایران، سرزمینی است به مراتب بزرگتر و وسیع‌تر از محدوده جغرافیایی‌اش. حدود سرزمینی ایران زمین به لحاظ فرهنگی گستره بسیار وسیعی دارد و مایه تأسف است اگر ما به عنوان ساکنان قلب این سرزمین بزرگ، نتوانیم مردمان این گستره را حول این مرکز گرد آوریم. در راستای این گردهمایی فرهنگی واژه فرهنگ شفاهی، برگ‌برگ آفریده‌های ادبی و هنری و خشت‌خشت بناهای تاریخی ارزشی فوق تصور دارد. برای معرفی گستره فرهنگی ایران، در قدم اول باید گنجینه‌هایی را که از پیشینیان به ما رسیده و به قول حکیم بزرگ طوس، از باد و باران گزند نیافته، بیابیم. بخشی

■ حدود سرزمینی ایران (آرشیو شماره ۴)

■ قلعه دختر (آرشیو شماره ۴)

■ قلعه دختر (آرشیو شماره ۴)

■ قلعه اردشیر (آرشیو شماره ۴)

از این میراث به شکلی مادی و عینی و بخشی دیگر هویتی معنوی و غیرمادی هستند که بودشان، هویت‌بخش وجود ایران خواهد بود. در این میان چه خبری بهتر از اینکه در گوشه‌ای از خاک ایران، بخشی از شناسنامه تاریخی ما، از زیر غبار بی‌توجهی بیرون کشیده شده و دست مهر بر سر و رویش کشیده می‌شود. بنایی که از دالان‌های تاریک تاریخ، بازتاب صدای مردمانی سخت‌کوش و پرتلاش بوده است که در دل کویر، آبادی و آبادانی را به میراث نهاده‌اند.

امروز شادمان هستیم که با همت گروهی همدل، یکی از بناهای مهم تاریخی کشور، از نو مورد توجه قرار گرفته است و این کالبد رو به احتضار، بعد از سال‌ها فراموشی، دوباره نفس خواهد کشید. مجموعه تاریخی «کاروانسرای وکیل کرمان» از آن دست مجموعه‌هایی بود که دیدن ویرانی آن تا مدت‌ها دل هر ایرانی وطن‌دوست را به درد می‌آورد؛ اما امروز این پیکره کهنسال مجدداً احیاء شده و رخسارش هوش از سرها خواهد ربود و نفس در سینه‌ها حبس خواهد کرد.

کرمان شهر تاریخ

نام کرمان قرن‌های متوالی است که در گوش بشر طنین انداخته است. سرزمینی که کشفیات تازه در صفحات جنوبی آن -جیرفت- صفحه‌های تولد تمدن جهان را زیر و زیر کرده و جهان را از تماشای زنده تاریخ به وجد آورده است. شهر کرمان هم به همین ترتیب، تاریخی برابر تاریخ ایران زمین دارد و همواره از مراکز آباد و ایالت‌های مهم دوران باستان بوده است. امروز هم بناهای تاریخی مهمی چون قلعه دختر و قلعه اردشیر، از دوران مادها و ساسانیان بر فراز شهر برقرارند و گذر نسل‌ها را به تماشا نشسته‌اند. اما ننگین روی انگشتی کرمان کم نیست و در جای‌جای شهر بناها و اماکن تاریخی بسیاری وجود دارند

■ نمای کلی کاروانسرای وکیل (آرشیو شماره ۴)

■ بادگیرهای کاروانسرای وکیل (آرشیو شماره ۴)

که ماحصل هنرمندی صدها و بلکه هزاران هنرمند گمنام یا پراوازه‌اند. مجموعه وکیل یکی از چشم‌نوازترین آنهاست که در مرکز شهر می‌درخشد و دلبری می‌کند.

مجموعه وکیل

محمداسماعیل خان نوری اسماعیلی ملقب به وکیل‌الملک اول، فرزند فتحعلی خان کوه نور، به مدت هشت سال (۱۲۸۴-۱۲۷۵ ه. ق / ۱۸۶۸-۱۸۵۹ م.) نایب‌الحکومه کرمان و پس از آن مدتی کوتاه یعنی تا اواسط ۱۲۸۴ هجری قمری (۱۸۶۸ م.) که وفات یافت، حکمران این شهر بود. او در ۱۲۷۶ هجری قمری (۱۸۶۰ م.) به وکیل‌الملک ملقب شد؛ در سال ۱۲۸۲ هجری قمری (۱۸۶۶ م.) لقب سرداری نیز یافت. یک سال بعد هم حکمران مستقل کرمان و بلوچستان شد.

اسماعیل خان در مدت نیابت حکومت و همچنین حاکمیت خود، بانی بناهای بسیاری در کرمان، تهران و تبریز بود که مجموعه وکیل یکی از مهم‌ترین این ابنیه است و در حاشیه بازار بزرگ، در مرکز شهر قدیم کرمان واقع است. این مجموعه شامل بازاری به طول ۶۰۰ متر، حمام، مسجد و کاروانسراست.

کاروانسرای وکیل

کاروانسراها به عنوان یکی از مهم‌ترین مراکز مبادلات تجاری شهر استفاده می‌شده‌اند. کاروانسرای وکیل به عنوان یکی از بزرگ‌ترین کاروانسراهای کرمان در دوره قاجار، در قلب بازار کهن شهر و در محله‌ای موسوم به بازار وکیل و در ضلع شمالی این بازار واقع شده است. میدان‌های قدیمی گنجعلی‌خان و میدان ارگ در جانب غربی و میدان جدید مشتاق در جانب شرقی آن قرار دارند.

این بنا با دو ایوان واقع در اضلاع شمالی و جنوبی، محدوده‌ای

